

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ ФУНКЦІЙ ДИРЕКТОРА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

У статті визначено соціально-педагогічні засади модернізації управлінських функцій директора закладу освіти сільської місцевості. Встановлено, що соціально-педагогічні засади модернізації управлінських функцій ґрунтуються на підвищенні соціального статусу та диверсифікації місії закладів освіти сільської місцевості. Забезпечення виконання соціальної місії закладу освіти сільської місцевості можливе шляхом модернізації управлінських функцій.

Ключові слова: соціальний статус, диверсифікація, віталістська соціологія села, моніторингова, маркетингова, проектувальна, інвестиційна функції.

У сучасному українському суспільстві підвищується соціальний статус закладів освіти сільської місцевості. Реалізація освітніх запитів сільських дітей і молоді значною мірою впливає на соціальний, економічний, культурний і духовний розвиток села. Школа зазвичай є єдиним освітньо-культурним закладом на селі і гарантом права дитини на повноцінну якісну освіту та забезпечення її соціального захисту [9].

Відбуваються стрімкі зміни соціальних, економічних, соціокультурних умов, у яких працюють ці заклади освіти: змінилася, позбулася однорідності соціальна структура сучасного українського села (сільські підприємці, власники засобів виробництва, працівники за наймом, фермери, орендарі, працівники колективних, кооперативних, асоційованих, пайових та інших господарств і об'єднань); загострилася соціально-демографічна ситуація, що склалася на селі (українське село першим відчувало процеси депопуляції); помітно відрізняється від міста не в кращий бік стан культури, освіти, охорони здоров'я на селі.

Отже, управління закладами освіти сільської місцевості має вирішувати проблеми підвищення соціального статусу закладу освіти в сучасних складних соціальних, економічних, соціокультурних умовах.

Різним аспектам специфіки закладів освіти сільської місцевості присвячено праці Ю.М. Белокопитова [3], Н.В. Горбунової [5], М.П. Гур'янової [7], О.М. Коберника [10], О.В. Тищенка [14] А.М. Цирульникова [15] та інших науковців.

Головний напрям досліджень охоплює відносини навчального закладу та навколишнього середовища, специфічні якісні характеристики закладів освіти сільської місцевості, які залежать від соціально-педагогічних умов і визначають специфіку управління, зокрема:

– залежність типів закладів освіти від соціогеографічного розташування школи;

– безальтернативність освітнього простору, що пов'язано з відсутністю в учнів сільської школи можливості вибору вчителя й самого навчального закладу та зумовлює залежність дитини від обставин, позбавляє її можливостей додаткової освіти;

– залежність від місця розташування та соціально-економічного потенціалу місцевості;

– поліфункціональність: найчастіше школа в сільській місцевості є єдиною установою, здатною задовольнити соціокультурні потреби мешканців [13].

Слід відзначити, що за наявності досліджень специфіки закладів освіти сільської місцевості, яка визначається переважно особливостями соціокультурного середовища, недостатньо уваги приділено модернізації управлінських функцій в умовах диверсифікації місії навчальних закладів.

Мета статті – визначити соціально-педагогічні основи модернізації управлінських функцій в умовах диверсифікації місії закладів освіти сільської місцевості.

У сучасних наукових розвідках відзначено високий соціальний статус сільської школи, що зумовлено багатьма чинниками: економічними (це “кузня кадрів” для сільськогосподарського виробництва), соціальними (співтовариство нечисленних на селі професійно підготовлених до роботи фахівців), освітніми (школа – інколи єдиний навчально-виховний заклад на селі), культурними (осередок сільської інтелігенції, культурної сили села), моральними (духовний осередок життя) [1].

Отже, реформування сільської школи дослідники пов'язують з наданням їй активного статусу в сільському соціумі шляхом розробки різних каналів впливу школи на соціум, таких як: включеність усіх компонентів освітнього середовища у зв'язку з соціальним і культурним середовищем села; залучення ресурсів спільноти для розвитку освіти, а також реальні дії щодо зміни соціуму, надання різних видів освітніх послуг для дітей і дорослих; відображення спільної діяльності школи та інших соціальних інститутів у засобах масової інформації тощо [2].

Спираючись на теорію сучасного соціологічного віталізму, дослідники наполягають на тому, що у вирішенні ключових питань збереження життєвих сил і простору життя сільського населення збереження й розвиток сільської школи є одним з головних завдань. “При цьому мова йде не тільки і не стільки про збереження, врятування сільської школи, скільки про її модернізацію відповідно до потреб соціально-історичного розвитку країни та суспільства, його соціокультурної еволюції початку ХХІ століття”, – наголошує С.І. Григор'єв [6].

Віталістська соціологія села акцентує увагу не тільки на взаємозалежності сільських мешканців з приводу засобів виробництва, а й розглядає їх взаємозалежність стосовно життєвого простору, засобів до життя загалом. Це дає змогу комплексно розглядати розвиток не тільки соціальних можливостей сільського населення, а й окремих соціальних інститутів, організацій суспільного життя на селі, в тому числі учасників освітньої діяльності, розвиток сільської школи загалом [6].

Теорія віталістської соціології села та освітньої діяльності спрямовує практику управління, організації освіти в сільській місцевості в напрямі створення й розвитку багаторівневих сільських культурно-освітніх комплексів, стимулює використання нових інформаційних технологій в організації навчального процесу в сільських навчальних закладах, у багаторівневих культурно-освітніх комплексах, формування патріотично, соціокультурно орієнтованих професійних груп.

Дослідники відзначають здійснення процесів диверсифікації місії сільської школи як розширення сфери діяльності, відмову від вузької спеціалізації. У ХХІ ст. така місія школи, як підготовка кадрів для аграрного сектору, що відповідало суспільно-економічному розвитку держави у 70-х рр. ХХ ст., є далеко не вичерпною. Сучасні заклади освіти відмовляються від вузької спеціалізації на сільськогосподарській підготовці, спрямовуються на розвиток інноваційних моделей сільської школи (аграрна; природна; школа здоров'я; екологічна; еколого-краєзнавча школа). Науковці наголошують на пріоритетності для навчального закладу освітніх потреб і запитів жителів сільського соціуму конкретного села (муніципальної освіти, сільського округу), що передбачає іншу місію освіти сільської місцевості, орієнтовану на системний розвиток потребо-ціннісної сфери спільноти конкретного сільського поселення.

Дослідники, які здійснюють історико-педагогічний аналіз розвитку освіти на селі, виокремлюють такі ідеї, актуальні для управління сучасною сільською школою:

- необхідність урахування специфіки сільського освітнього середовища в здійснюваному інноваційному процесі;
- зміцнення і розширення зв'язків школи із сільським середовищем, розвиток соціального партнерства в навчанні та вихованні сільських школярів;
- посилення в інноваційній практиці позитивних чинників сільської місцевості;
- послаблення і подолання впливу негативних чинників сільського середовища на освітній процес;
- забезпечення сільським школярам рівня освіти, що відповідає сучасним вимогам суспільства [12].

Відповідно до диверсифікації місії закладів освіти сільської місцевості в діяльності суб'єктів управління освітою різного рівня спостерігається процес переходу від традиційних уніфікованих методів, форм і засобів управління системами освіти до диверсифікованих, регіонально-орієнтованих варіантів [11, с. 1].

В умовах диверсифікації місії закладів освіти сільської місцевості виділяють такі пріоритетні напрями управлінської діяльності: аналіз і прогноз розвитку соціального й освітнього середовища з метою планування та організації освітніх послуг, що відповідають запитам конкретних верств і груп населення; координація зусиль різних соціально-освітніх структур і громадських організацій щодо здійснення єдиної освітньої політики та забезпечення ефективної соціалізації підростаючого покоління; соціальний захист дітей та молоді, працівників освіти в умовах нестабільної економіки [11, с. 9].

У сучасній науці розробляють стратегії та механізми впливу освіти на соціальний розвиток села. Так, В.Г. Бочарова [4] відзначає актуалізацію потреб сільської громади в системі освіти, яка здатна реалізовувати свої функції у відкритому соціумі, не обмежуючись освітньою установою, є функціонально підготовленою до соціально-педагогічної роботи з усіма категоріями мешканців села – дітьми, сім'ями, дорослим населенням, до здійснення партнерства з фахівцями соціальних служб, представниками правоохоронних органів, підприємців, працівниками агросфери, здатна впливати на державні й комерційні структури у вирішенні проблем сільських мешканців, надавати всіляку підтримку громадським організаціям, розвитку волонтерського руху, соціальної участі різних верств і груп населення в оновленні села. Управлінець такої системи освіти усвідомлює необхідність впливу та реально впливає на розвиток соціальної активності, соціальних ініціатив дорослих і дітей у сільському соціумі.

Реалізація соціальної місії закладів освіти сільської місцевості потребує модернізації управлінських функцій, форм і механізмів впливу на реалізацію ефективної місцевої освітньої та соціальної політики, забезпечення взаємодії освітніх установ для розвитку ринку освітніх послуг, підвищення якості й доступності освіти для сільського населення.

Отже, поряд із традиційними (аналіз, планування, організація, коригування, координування, облік і контроль) управлінськими функціями запроваджуються сучасні (модернізовані, розвивальні, інноваційні) управлінські функції, які забезпечують виконання соціальної місії закладу освіти сільської місцевості.

До інноваційних управлінських функцій [8] діяльності керівника загальноосвітнього закладу освіти сільської місцевості належать:

- моніторингова функція, яка забезпечує спостереження за змінами чинників соціокультурного середовища села, що впливають на якість освітньої діяльності навчального закладу, з метою корекції управлінської діяльності відповідно до цих змін, забезпечення своєчасної і навіть випереджальної реакції освітньої системи школи на ці зміни;

- маркетингова управлінська функція – полягає у встановленні та аналізі комунікацій закладу освіти із суб'єктами соціокультурного середовища, вивченні освітніх потреб сільського населення та наданні відповідно до них освітнього продукту;

- проєктувальна функція, яка передбачає впровадження освітніх інновацій з урахуванням особливостей сільського середовища, мотивацію та залучення до інноваційних процесів педагогів, учнів, батьків і громади;

- інвестиційна функція, яка в управлінській діяльності директора закладу освіти сільської місцевості має більше значення, ніж у діяльності директора міського закладу освіти, і полягає в залученні до тих ресурсів, що має сільська школа, додаткових ресурсів із зовнішнього середовища (фінансових, матеріальних, інтелектуальних).

Таким чином, істотна диверсифікація місії закладів освіти сільської місцевості потребує детального вивчення змісту модернізованих управлінських

функцій, які забезпечують вплив навчального закладу на ефективну місцеву освітню та соціальну політику, розвиток ринку освітніх послуг, підвищення якості й доступності освіти для сільської молоді.

Висновки. Соціально-педагогічні засади модернізації управлінських функцій директора закладу освіти сільської місцевості ґрунтуються на підвищенні соціального статусу та диверсифікації місії закладів освіти сільської місцевості, яка в сучасних умовах полягає в розширенні сфери діяльності, відмові від вузької спеціалізації, впливі на соціальний і соціокультурний розвиток села. Забезпечити виконання соціальної місії закладу освіти сільської місцевості неможливо без запровадження інноваційних управлінських функцій, до яких належать моніторингова, маркетингова, проектувальна, інвестиційна функції.

Список використаної літератури

1. Ашихмина Г.А. Актуальность проблемы организации жизнедеятельности ученического коллектива в сельской малочисленной школе / Г.А. Ашихмина // Теория и практика образования: история и современность. – 2001. – Вып. 6. – С. 239–244.
2. Белова Л.П. Социальная активность сельской школы : автореф. дисс. канд. пед. наук : 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / Л.П. Белова. – Тюмень, 2005.
3. Белокопытов Ю.Н. Воспитательные функции педагогического коллектива сельской средней общеобразовательной школы : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М. : НИИ ОПВ АПН СССР, 1986. – 14 с.
4. Бочарова В.Г. Стратегия и механизмы влияния образования на социальное развитие села [Электронный ресурс] / В.Г. Бочарова // Сибирский учитель. – 2009. – № 2 (62). – Режим доступа: <http://sibuch.ru/taxonomy/term/330>.
5. Горбунова Н.В. Сельская школа: Орг.-пед. вопр. управл. / Н.В. Горбунова, Т.В. Френкель. – М. : Знание, 1991. – 61 с.
6. Григорьев С.И. Виталистская социология села и образовательной деятельности как социокультурный и социально-технологический фундамент модернизации школы России начала XXI века / С.И. Григорьев // Актуальные проблемы развития инновационного потенциала сельской школы в России : материалы науч. конф. – М. : Псков, 2008.
7. Гурьянова М.П. Проблемы сельской школы: возможности их решения / М.П. Гурьянова, В.Б. Орлов, В.И. Кишалова // Открытая школа. – 2004. – № 1. – С. 20–25.
8. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності : монографія / Л.І. Даниленко. – 2-е вид. – К. : Логос, 2002. – 140 с.
9. Дейкун Д.І. Методичні рекомендації з оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів у сільських районах : навч.-метод. посіб. / Д.І. Дейкун, О.В. Пастовенський. – 2011.
10. Коберник А.Н. Общая характеристика жизненной активности учеников сельской школы / А.Н. Коберник // Психолого-педагогические проблемы сельской школы. – 2002. – Вып. 01.
11. Мануйленко В.В. Організаційно-методичні засади удосконалення управління освітою на районному рівні : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 “Загальна педагогіка і історія педагогіки” / В.В. Мануйленко. – К., 2006.
12. Сидоров С.В. Реализация специфики сельской школы в историческом опыте российского образования [Электронный ресурс] / С.В. Сидоров // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики Тамбов : Грамота, 2011. – № 2 (8) : в 3-х ч. – Ч. III. – Режим доступа: www.gramota.net/materials/3/2011/2-3/47.html.

13. Состояние сельской школы России и перспективы ее устойчивого развития : метод. пособ. / под ред. М.П. Гурьяновой, Г.В. Пичугиной. – М. : Изд-во АСОПир РФ, 2000.

14. Тищенко А.В. Нравственное самоопределение старшеклассников сельской школы : автореф. дис. ... канд. пед. наук / А.В. Тищенко. – М., 1995.

15. Цирульников А.М. Педагогические основы вариативной организации сельской школы / А.М. Цирульников. – М. : Новая школа, 1992.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2014.

Ястребова В.Я. Социально-педагогические основы модернизации управленческих функций директора учебного заведения сельской местности

В статье определены социально-педагогические основы модернизации управленческих функций директора учебного заведения сельской местности. Установлено, что социально-педагогические основы модернизации управленческих функций состоят в повышении социального статуса и диверсификации миссии учебных заведений сельской местности. Обеспечение выполнения социальной миссии учебного заведения сельской местности возможно путем модернизации управленческих функций.

Ключевые слова: *социальный статус, диверсификация, виталистская социология села, мониторинговая, маркетинговая, проектировочная, инвестиционная функции.*

Yastrebova V. Social and pedagogical principles of the modernization of the director's management functions of the educational institution of the rural place

The article is devoted to the determination of the social and pedagogical principles of the modernization of the director's management functions of the rural place. Social and pedagogical principles of the modernization of the management functions which are based on improving the social status and diversification of the mission of educational institutions in rural areas has been defined in it. The maintenance of social mission of the school education in rural areas is possible by the modernizing of the management functions.

Key words: *social status, diversification, vitalistskaya village's sociology, monitoring, marketing, design, investment functions.*